

Bir Süreç Olarak Ekonomi

Ekonomi Okuryazarlığına Giriş

Per L. Bylund

Çeviren

Selahattin Toğay

LiBeRtE

Bir Süreç Olarak Ekonomi: Ekonomi Okuryazarlığına Giriş

How to Think about the Economy: A Primer

Per L. Bylund

Çeviren: **Selahattin Toğay**

ISBN: 978-625-93188-5-1

Liberte Yayınları® | 286

1. Baskı: Eylül 2026

© 2025, Liberte Yayınları®

© 2022, Mises Institute Auburn, Alabama

Tüm hakları saklıdır. Tamamı veya herhangi bir parçası, hiçbir şekilde fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Yayınevimiz bunu yapanlar ve buna teşebbüs edenler hakkında kanunî takibat yaptırma hakkına sahiptir.

Yayın Editörü: **Özlem Çağlar Yılmaz**

Tashih: **Eren Mızrak**

Kapak ve İç Tasarım: **Çetin Özgör**

Kapak fotoğrafı: **Eren Mızrak, Budapeşte Merkez Hali**

Baskı: **Bizim Büro Basım Evi Yayın ve Dağıtım Hizmetleri Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi**

Adres: Zübeyde Hanım Mahallesi, Sedef Caddesi 6/A, Altındağ, Ankara

Telefon: (312) 229 99 28 | Faks: (312) 229 99 29 | Sertifika No: 42488

LiBeRtE
yayıngrubu

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

E-posta: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr | Sertifika No: 52155

Liberte Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

Per L. Bylund

Dr. Per L. Bylund, Mises Enstitüsü'nde Kıdemli Araştırmacı, Oklahoma Eyalet Üniversitesi Spears İşletme Fakültesi Girişimcilik Okulu'nda Girişimcilik Doçenti ve Johnny D. Pope Kürsüsü sahibidir. Ayrıca Stockholm'deki Ratio Enstitüsü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır. Daha önce Baylor Üniversitesi ve Missouri Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapmıştır. Dr. Bylund'un çalışmaları, girişimcilik ve yönetim alanlarında önde gelen akademik dergilerde yayımlanmış olup, aynı zamanda *Quarterly Journal of Austrian Economics* ve *Review of Austrian Economics* gibi Avusturya iktisadi literatürünün saygın dergilerinde de çalışmaları yer almıştır.

Kendisi üç kapsamlı akademik kitabın yazarıdır. *How to Think about the Economy: A Primer*, *The Seen, the Unseen, and the Unrealized: How Regulations Affect our Everyday Lives*, ve *The Problem of Production: A New Theory of the Firm*. Ayrıca *The Modern Guide to Austrian Economics* ve *The Next Generation of Austrian Economics: Essays in Honor of Joseph T. Salerno* başlıklı kitapları derlemiştir.

İÇİNDEKİLER

Çevirenin Önsözü	XIII
Önsöz	1
I. Kısım İktisat Bilimi	3
1. Bölüm	5
İktisat Nedir?	5
İktisadi Faaliyet	7
İktisadi Sorun	9
Bir Anlama Biçimi Olarak İktisat	11
2. Bölüm	13
İktisat Teorisi	13
Başlangıç Noktası	14
İnsan Davranışını Çözümlemek	15
Eylem Aksiyomunun Özelliği	18
3. Bölüm	21
İktisadi Analiz Nasıl Yapılır?	21
Mübadelenin Anlamı	22
Fiyat ve Değer	25
Fiyat Mekanizması	27
Aşamalı Muhakeme	29
Bir Sosyal Bilim Olarak İktisat	34
II. Kısım Piyasa	37
4. Bölüm	39
Piyasa Bir Durum Değil Bir Süreçtir	39
Koordinasyona Dayalı Bir Süreç	41

Sürekli Yenilik	45
Sürekli Belirsizlik	47
5. Bölüm	51
Üretim ve Girişimcilik	51
Üretim: Kıtlığın Üstesinden Gelmek	52
Sermaye ve Üretim	58
Girişimciler Hata Yaparlar	66
6. Bölüm	71
Değer, Para ve Fiyat.....	71
Değeri Ölçme Sorunu	72
Paranın Kullanımı	74
Paranın Doğuşu	78
Paranın Önemi	81
Nominal Fiyatlar.....	83
İtibarı Para ve Enflasyon	86
7. Bölüm	91
Ekonomik Hesaplama	91
Üretken Bir Ekonominin Doğası	93
Yönlendirici Güç.....	101
Değerin Üretimi	104
Girişimcilik ve Yönetim	112
 III. Kısım Müdahale	 115
8. Bölüm	117
Parasal Müdahale	117
İş Çevirimleri / Genişleme-Daralma Döngüsü.....	117
Getiri Oranı ve Sermaye Yatırımları	119
Ekonomideki Suni Gelişmelerin Doğası ve Nedenleri.....	123
İş Çevriminin Dönüm Noktaları	127
İflaslar - Düzeltici Çöküş.....	133

9. Bölüm	135
Düzenleyici Müdahaleler (Regülasyonlar)	135
Görünenler.....	136
Görünmeyenler	138
Fark edilemeyenler	142
Sonuç: İnsan Eylemi ve Etkileşimleri	147
Daha Fazla Okuma Yapmak İsteyenlere Öneriler	151
Dizin	157

Omuzlarında yükselmekten büyük onur duyduğum
Carl Menger, Ludwig von Mises ve diğer devlere!

1982 yılında kurulan Mises Enstitüsü, bir araştırma ve eğitim merkezidir; Avusturya İktisat Okuluyla ilgili çalışmalar yapmaktadır. Enstitü olarak, Ludwig von Mises, Murray N. Rothbard, Henry Hazlitt ve F. A. Hayek'in temsil ettiği düşünce okulunu desteklemek amacıyla kitaplar ve dergiler yayınlıyoruz. Öğrencilere ve profesyonel konferanslara sponsor oluyoruz; çevrim içi eğitimler veriyoruz. mises.org adlı web sitemizde geniş bir kaynak içeriğini, hiçbir ücret almaksızın, bu fikirlerle ilgilenen herkesin kullanımına sunuyoruz. Entelektüel iklimde devletçilikten özel mülkiyete doğru köklü bir değişimden yanayız.

Daha fazla bilgi almak isterseniz mises.org'a bakın, info@mises.org adresinden bize yazın.

Mises Enstitüsü, bu kitabı cömert destekçilerine ithaf ederek özellikle teşekkürlerini sunar.

Çevirenin Önsözü

Yerleşik iktisat öğretimi denge fikrine dayanmakta; maksimizasyon hedefleri önceden belirlenmiş olan ekonomik aktörlerin dengeyi sağlayacak biçimde nasıl davrandıkları karmaşık modeller, matematiksel formüller ve grafikler aracılığıyla incelenmektedir; ekonomi adeta bir fotoğraf gibi, bir durum gibi ele alınmaktadır. Oysaki gerçek hayat böyle değildir.

Gerçek hayatta ekonomi, bireylerin sürekli kabuk değiştiren tercih ve kararlarına göre şekillenir. Zira tüm bu tercihlerin merkezinde, kıt imkânlarla öznel amaçlarına ulaşmaya çalışan "gerçek insan" yer alır. Fiyatları, üretimi ve kaynak dağılımını yönlendiren ana dinamik; bireylerin gündelik kararları, yani insan eylemleridir. İnsanların ihtiyaçları, beklentileri, bilgi birikimleri ve değer yargıları durmaksızın değiştiği için bu eylemler de sürekli farklılaşır.

Bu haliyle, ekonomiyi **bir durum olarak** anlamak mümkün değildir. Ekonomi, ancak bir **süreç olarak** kavranabilir.

Avusturya Okulu; piyasa fiyatlarının oluşumundan iş çevrimlerine, iş çevrimlerinden kaynak tahsisine ve sermaye birikimine kadar tüm iktisadi olguları milyonlarca insanın öznel değer yargıları, beklentileri ve risk tercihleriyle gerçekleştirdiği bilinçli eylemlerin sonucu olarak görür. Örneğin, sıcak bir yaz gününde Ege sahilindeki bir esnafın dondurma fiyatını yükseltmesi, Ankara Beşevler’de bir öğrencinin kısıtlı bütçesiyle otobüs yerine yürümeyi seçmesi ya da İstanbul Kapalıçarşı’daki bir tüccarın tasarruf aracı olarak altına yönelmesi, ekonomik süreci şekillendiren insanî eylemlerdir. Benzer şekilde, bir yazılımcının "evden çalışma" trendini fark edip yeni bir uygulama geliştirmesi veya Anadolu’daki bir çiftçinin kuraklık beklentisiyle mısır yerine nohut ekmesi, merkezî bir planlayıcının emriyle değil, bireylerin kendi koşullarını iyileştirme arzusuyla gerçekleşir. Bu haliyle piyasası, insan eylemleriyle şekillenen dinamik bir koordinasyon sürecidir. Kısacası, insan eylemini ve onun arkasındaki öznel mantığı merkeze almayan hiçbir iktisat kuramı, gerçek hayatın dinamiklerini kavrayamaz.

Böyle değerlendirdiğimizde, ‘piyasa mekanizması’ ifadesinin hatalı bir niteleme olduğunu; piyasanın bir ‘mekanizma’ değil yaşayan bir ‘organizma’ olduğunu söyleyebiliriz ve söylemeliyiz.

Pandemi dönemi ulusal ekonomilerin ve devlet müdahalesinin önemini ortaya koydu. Ülkelerin birbirlerine bir maske dahi vermediklerine; havaalanlarında başka ülkelere giden maskelere/sağlık malzemelerine el konulduğuna şahit

olduk. Ancak, pandemi sonrası dönemde, ‘devlet müdahale ederse sorunlarımızı çözeriz’ anlayışı giderek yaygınlaştı.

Hangi ülkeye bakarsanız bakın en büyük iktisadî aktör hiç kuşkusuz ki devlettir. Avusturya iktisat okulunda ve bu kitapta dile getirilen görüşler, devlet müdahalesinin ilk etkisiyle, nihai etkisinin birbirinde önemli derecede farklılaşabileceğini; buna dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Örneğin, istihdamı artırma misyonunu üstlenen bir devlet, hızlı sonuç alabilmek uğruna, verimliliği düşük alanlarda istihdamı teşvik etme yoluna gidebilir. Bunun gibi, devlet bütçe açığı yaratarak, devasa bir altyapı projesi başlatabilir ya da işletmelere istihdam teşviki verebilir. Fakat böyle bir durumda ortaya çıkan istihdam artışını finanse edebilmek için neticede vergilerin artırılması gerekecektir; yeterli vergi geliri yaratılamıyorsa kamu borçları artacak ve en nihayetinde karşılıksız para basma yoluna gidilecektir. Tüm bu müdahaleler özel sektör üzerinde ağır tahribat yaratır. Zira, kamunun piyasadan çektiği kaynaklar nedeniyle yatırım ve harcama kapasitesi daralan özel sektör işletmeleri, zamanla piyasadan çekilmek zorunda kalır.

Böylece devletin yarattığı-görünürdeki-örneğin bin kişilik istihdam, ülke genelinde çok daha fazla sayıda görünmeyen istihdam kayıplarına yol açacaktır. Bunun da ötesinde, piyasadaki kâr/zarar sinyallerinden ve tüketici/üretici tercihlerinden, yani **insan eylemlerinden** bağımsız olarak, tamamen siyasî kararlarla yaratılan bu istihdam, ekonomide sermaye yapısını bozarak, kaynakların verimsiz alanlara

yönelmesini teşvik edecektir. Devletin bütçe imkânları tıkanığında veya teşvikler sonlandırıldığında, bu yapay istihdam imkânları ortadan kalkar. Geriye kalan, yarım kalmış yatırımlar, daha yüksek bir enflasyon ve daha yüksek bir işsizliktir.

Kira kontrolleri ve faizlerin suni olarak düşük tutulması da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Enflasyonist etkileri dizginlemek maksadıyla kiralara "tavan fiyat" uygulandığında veya piyasaları canlandırmak amacıyla faizler yapay olarak düşürüldüğünde, bireylerin kıtlık koşullarında doğru kararlar almasını sağlayan görelî fiyatlar istikrarsız hale gelir; fiyat sinyalleri bozulur. Kiraların yapay olarak düşük tutulması, ev sahiplerini fiyat dışı kısıtlamalara yönelterek konut piyasasında sorunların birikmesine yol açar. Merkez bankasının faizi suni olarak düşürmesi, girişimcilere piyasada gerçekte var olmayan, hayalî bir tasarruf bolluğu sinyali verir. Bu yanıltıcı sinyal, sermaye yapısını köklü biçimde bozar ve girişimcileri yanlış ve sürdürülemez yatırımlara yönlendirir. Toplumun gerçek tasarruf eğilimi zayıfken düşen faizlerin yarattığı illüzyona kapılan bir müteahhit lüks konut projelerine girişebilir; bir sanayici pazarda gerçek bir karşılığı bulunmayan devasa teknoloji tesislerinin temelini atabilir ya da bir girişimci getirisi uzun vadede ortaya çıkacak olan alt yapı projelerine yönelebilir. Ancak zamanla gerçekler su yüzüne çıkar. Bitirilemeyen konut projeleri, atıl kalan dev tesisler ve batık krediler görünür hale gelir. Avusturya iktisat okuluna göre, bir planlama otoritesinin, insan eylemlerinden süzülen

özel bilgilere sahip olması mümkün değildir. Bu nedenle de devlete düşen asıl rol, göreceli fiyat yapısını ve dolayısıyla sermaye yapısını manipüle etmek değil; özel mülkiyeti, serbest ticareti ve hukukî öngörülebilirliği koruyarak, insan eylemlerinin alanını genişletmektir.

Türkiye'de yakın dönemde yaşadığımız pandemi süreci, kira sınırlamaları ve düşük faiz politikaları gibi deneyimler, bu kitabın sunduğu perspektifin ne kadar hayati bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Avusturya İktisat Okulu'nun temel argümanlarını benimseyen bu eser, şahit olduğumuz iktisadî dinamikleri anlamak bakımından kıymetli bir rehberdir; iktisadî bakış açımızın ve iktisadî muhalefete yeteneğimizin güçlenmesine katkı yapmasını temenni ediyorum.

Başta Özlem Çağlar Yılmaz olmak üzere Liberte Yayınları'nın yetkililerine teşekkür ediyorum.

Kitabın çevirisiyle ilgili eleştiri ve önerilerinizi e-posta adresime gönderirseniz çok mutlu olurum.

Prof. Dr. Selahattin Toğay

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

İ.İ.B.F İktisat Bölümü

selahattin.togay@hbu.edu.tr

togay.selahattin@gmail.com

Önsöz

Bu küçük kitabın büyük bir hedefi var. Bu kitabı ekonomi okur yazarlığına katkı yapmak amacıyla yazdım. İktisat kitapları genellikle ürkütücüdür. Bu kitabı, davetkâr olabilsin diye, bilinçli olarak, kısa tuttum. Bunu başatabildiysem, çok kısa bir zamanda ekonominin işleyişine dair derin bir anlayışa kavuşacaksınız. Böylelikle, çok düşük bir maliyete katlanarak, büyük bir değer elde etmiş olacaksınız.

Şayet beklediğinizden daha iyisini yapabildiysem, bu kitap, iktisatın verebilecekleri konusunda sizi heyecanlandıracaktır. Ekonomi okuryazarlığı zihin açıcıdır. Sağlam ekonomik muhakeme, ekonomiyi ve toplumu anlamak bakımından, son derece güçlü bir araçtır. Ekonomik muhakeme sayesinde görünenlerin arka planında olup bitenleri ve olan şeylerin niçin böyle olduğunu açık ve anlaşılır hale getirebiliriz. Dünyayı doğru bir şekilde kavramak istiyorsanız, ekonomi okur yazarlığı şarttır.

Ancak, bu kitapta yapmayı taahhüt ettiklerim hususunda başarısız da olabilirim. Hatalarımı ve bunları düzeltmek için neler yapabileceğimi bana bildirirseniz, minnettar kalırım. İnternette bana kolay biçimde ulaşabilirsiniz. Lütfen yorumlarınızı benimle paylaşın. Eğer başarılı olmadığımı düşünüyorsanız, lütfen kitabı başka birisine verin. Belki de onların şansı yaver gider; kitaptan daha çok faydalanabilirler. Nerden bakarsanız bakın bu kitap çok ucuz; kim bilir yine de bir şeyler öğrenmişsinizdir.

Bu metni hazırlarken birçok kişinin araştırmalarından, geri bildirimlerinden ve önerilerinden yararlandım. Bu çalışmanın önceki taslaklarını inceleyerek geri bildirimde bulunan Porter Burkett, Susanne Bylund, Richard Gajan, David Gordon, Jonathan Newman ve Mikael Nordin'e özellikle teşekkür ediyorum. Varlığını sürdüren hatalar tamamen benden kaynaklanmaktadır.

Cömert bağışlarıyla bu kitabın yayınlanmasına katkıda bulunan birçok kişiye minnettarım. Ayrıca, Avusturya iktisat teorisini, kısa erişilebilir ve anlaşılması kolay bir formatta, sizlere sunma fırsatı veren, Mises Enstitüsü'ne içtenlikle teşekkür ediyorum.

Per Bylund
Tulsa, Oklahoma
Temmuz 2022

I. Kısım

İktisat Bilimi

1. Bölüm

İktisat Nedir?

İktisat heyecan verici bir bilim dalıdır.

Eski zamanlarda iktisatçılar, dünyanın işleyişini keşfetmeye ve ekonomide doğal bir düzen olduğunu göstermeye çalışıyorlardı; görünürdeki kaosların, düzensizliklerin bir yapısı olduğunu iddia ediyorlardı. Buna göre, ekonominin kendi doğası ve kendine özgü bir çalışma biçimi vardı. Esasen söyledikleri şuydu: “Ekonomiyi inceleyebilirsiniz; işleyiş biçimini öğrenebilirsiniz ama onunla dilediğiniz gibi oynama özgürlüğünüz yok. Ekonomiyi kendi doğasına aykırı biçimde çalıştıramazsınız.” Gerçekten de ekonominin çalışma yasaları var ve bunları değiştirmek mümkün değil. Zaten İktisat bilimi, son 300 yıldır, bu yasaları tanımlamaya, öğrenmeye ve anlamaya çalışıyor.

Doğru şekilde anlamak istiyorsak, ekonominin ‘insan eylemleri’ ve ‘insanların karşılıklı etkileşimleri’ ilgili olduğunu görebilmeliyiz. Ekonomi, özü itibarıyla, insan eylemleri ve insanların karşılıklı etkileşimlerinden başka bir şey değildir. Fakat, geleneksel yaklaşımda ekonomi, genellikle doğal kaynaklar, makineler, firmalar ve üretim biçimleri üzerinden tanımlanır. Böyle bir izah, yanıltıcı olabilecek bir basitleştirme. Bu unsurlar ekonominin önemli parçaları olmakla birlikte, hemen hepsi, hedeflere ulaşmayı sağlayan araçlardır. Ekonomi aslında, bu araçların kullanımıyla ilgilidir. Daha da açık söyleyecek olursak, ekonomi, ihtiyaçlarımızı karşılamak ve durumumuzu daha iyi hale getirmek maksadıyla hayata geçirdiğimiz eylemlerle ve daha da basit ifade edersek, yeni değerlerin yaratılmasıyla ilgilidir.

İsteklerimiz sınırsız, ama istekleri karşılamak amacıyla kullanabileceğimiz kaynaklar sınırlı. Bu nedenle, elimizdeki kısıtlı imkânlarla en fazla değeri yaratmanın bir yolunu bulmak zorundayız. Belli bir amaçla kullandığımız kaynakları, aynı anda başka bir amacı gerçekleştirmek için kullanamayız. Bu nedenle de her zaman tercih yaparız; sürekli olarak değiş tokuşla (trade off) yüz yüzeyiz. Yaptığımız her tercih, aynı zamanda başka bir seçeneği reddettiğimiz anlamına gelir. Örneğin, belirli bir zaman diliminde ya araba sürersiniz ya da evde oturursunuz her ikisini aynı anda yapamazsınız. Elinizdeki parayla ya A malını alırsınız ya B malını ya da paranızı harcamayıp tasarruf edersiniz. Ancak aynı parayı hem harcıyıp hem de biriktirmeniz mümkün değildir. Bir